

№ 34 (2023) С. 127–134
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 7.025.4

ORCID ID: 0000-0002-7083-6255

ORCID ID: 0009-0003-4890-309X

ORCID ID: 0009-0009-8800-0411

DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-17>

Савва Мостовий

*аспірант кафедри техніки та реставрації творів мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
savva.mostovyi@naoma.edu.ua*

Науковий керівник – Н. Ревенок, кандидат мистецтвознавства

Ірина Ластовкіна

*старший викладач кафедри техніки та реставрації творів мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
iryna.lastovkina@naoma.edu.ua*

Ірина Розенберг

*магістр кафедри техніки та реставрації творів мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
irina.rosenberg@naoma.edu.ua*

ЕКСПОЗИЦІЙНІ ЗАСОБИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. *Мета статті* – дослідження ролі експозиційних засобів відреставрованих предметів у музейному просторі на прикладі археологічних пам'яток декоративно-ужиткового мистецтва. **Методи дослідження.** *Методом аналізу, на основі досліджень, присвячених реставраційній теорії, було простежено необхідність експонування деяких пам'яток, послуговуючись експозиційними засобами. Методом синтезу було виявлено спільну характеристику експозиційної та реставраційної діяльності. На підставі порівняння виявлено загальні тенденції у виготовленні експозиційних засобів. Результати.* У статті розглянуто теоретичні передумови й деякі практичні аспекти виготовлення експозиційних засобів. Простежено специфіку предметів вжитку як пам'яток у реставраційній теорії та практиці. Охарактеризовано загальний розвиток напряму виготовлення експозиційних засобів на прикладах окремих музейних інституцій США й Великобританії. Стаття є спробою вперше розкрити в дискурсі української музейної справи, мистецької та реставраційної освіти практику виготовлення експозиційних засобів як одного з аспектів музеєфікації пам'ятки. **Висновки.** У результаті дослідження виявлено значущість інформативного та естетичного складників експозиційних засобів у музейному просторі. Розглянуто результати експозиційної частини роботи випускників відділення реставрації творів декоративно-ужиткового мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури 2023 року, на підставі чого висвітлено техніко-технологічні властивості матеріалів, що їх використовують для виготовлення експозиційних засобів. Розглянуто деякі проблеми та рішення експозиційної практики. Теоретичні та практичні напрацювання дослідження можуть бути використані для підготовки майбутніх виставок. **Ключові слова:** експозиція, пам'ятка, реставрація, ложемент.

Savva Mostovyi

*Postgraduate Student at the Department of Technique and Restoration of Artwork
National Academy of Fine Arts and Architecture
savva.mostovyi@naoma.edu.ua
Academic supervisor – N. Revenok, PhD*

Iryna Lastovkina

*Senior Teacher at the Department of Technique and Restoration of Artwork
National Academy of Fine Arts and Architecture
iryna.lastovkina@naoma.edu.ua*

Iryna Rozenberh

*Master at the Department of Technique and Restoration of Artwork
National Academy of Fine Arts and Architecture
irina.rosenberg@naoma.edu.ua*

THE ROLE OF MOUNTS IN RESTORATION OF APPLIED ART MOVABLE HERITAGE

Abstract. *The purpose of this article is to study the role of mounts in the restoration and museum's exposition of archaeological applied art movable heritage. Methods.* Using the method of analysis, based on studies on restoration theory and practice, the necessity of exhibiting some exhibits using mounts was highlighted. A common characteristic of exposition and restoration activities was revealed by the method of synthesis. Based on the comparative method, general trends in mountmaking were revealed. **Results.** This article examines the theoretical preconditions and some practical aspects of the art of exhibition mountmaking. The specificity of objects of use as movable heritage in the framework of restoration theory and practice is observed. The study outlines the general development of the mountmaking in the context of some museums in the U.S. and the UK. The study revealed crucial aspects of craftsmanship in mountmaking practice that have not yet been worked out in Ukraine, especially in museology, fine art, and conservation education areas. **Conclusions.** The research reveals the significance of the informative and aesthetic aspects of mounts in the museum's exposition. Due to the department of restoration of applied art of the National Academy of Fine Arts and Architecture (2023) graduates' mountmaking practice, some technical and technological properties of materials were set out. As a result of the analysis of similar studies and the practical work of graduates, solutions to the expositional challenges of some exhibits were pointed out. The research results contain valuable theoretical and practical developments that have potential in the exhibition preparation area.

Key words: *exhibition, movable heritage, restoration, mount.*

Постановка проблеми. У музейній справі для визначення експозиційного засобу часто використовують слово *ложемент*. Цим терміном, що походить від французького *logement* – «житло», позначають підставку для фіксації експонатів під час їх експонування та збереження [1]. В українській мові схожим за значенням є слово *ложе* – «дерев'яна частина деяких видів ручної вогнепальної зброї (гвинтівки, мисливської рушниці і т. ін.)» [2]. Ложе має відповідний вигин для щільного вкладення дула зброї. В англійській мові для визначення експозиційних засобів вживають термін *mount*, що в поєднанні з *maker* – «виробник» утворило назву професії виробника експозиційних засобів *mount maker* [3, 4]. Виготовлення експозиційних засобів нині є абсолютно повноцінною частиною виставкової діяльності музею [5]. Зокрема, в музеях США й Великобританії відокремлено професійне спрямування фахівців з виготовлення експозиційних засобів [6, 7]. Ця галузь охоплює різноманітні матеріали,

що обґрунтовано хіміко-фізичними та естетичними вимогами щодо збереження й експозиції пам'яток [8]. Хоча підготовка твору до експозиції є частиною роботи музею, цінні техніко-технологічні напрацювання співробітників зазвичай залишаються не висвітленими для ширшого загалу. І це при тому, що значна частка таких надбань отримана емпірично – шляхом експерименту, завдяки безцінному досвіду та спостереженню фахового працівника. Підбір матеріалів з оптимальними властивостями, проектування надійної фіксації, вибір доречних експозиційних рішень – це питання, які безпосередньо позначаються на збереженні та візуальному сприйнятті пам'ятки, а тому потребують наукового підходу. Оскільки ложементи суттєво впливають на сприйняття твору, це дослідження дотично розглядає естетичний компонент реставраційної теорії. Тому в нашому дослідженні простежено як деякі суто практичні аспекти виготовлення, так і мистецький складник креативного

явища експозиційної практики — виготовлення ложементів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 2007-му році Лара Флекер спільно з музеєм Вікторії і Альберта (Лондон, Великобританія) видали фундаментальну роботу, присвячену виготовленню експозиційних засобів для костюма «A Practical Guide to Costume Mounting» [9]. У 2009-му році виходить стаття «A Preliminary Review of Some Alternatives to PhillySeal R Epoxy for Conservation and Mountmaking» спеціаліста з виготовлення ложементів Бі Джей Фараара, реставратора Джеффри Мейша (обидва фахівці з музею Гетті, США) та науковиці Мара Широ (університет Гранада, Іспанія), в якій розглядаються перспективні матеріали для використання у реставрації та виготовленні ложементів [10]. Уже в 2012-му році науковий журнал реставраційного спрямування «The Journal of the American Institute for Conservation» присвятив видання «Special Mountmaking Issue» першим двом бієнале вищезгаданої конференції [11]. До збірника увійшли деталізовані статті, предметом розгляду яких стала проблематика виготовлення ложементів у музейній практиці. Про методологічні напрацювання з виготовлення експозиційних засобів в освітній галузі відомо з матеріалів доповіді співробітниці Британського музею (The British Museum) Шеллі Сестон на інтернаціональній конференції виробників ложементів у Лондоні 2018-го року [12]. Курс розроблено комплексно й послідовно з урахуванням технічних та естетичних аспектів експонування. У 2019-му році виходить інноваційна робота, що також є підсумком багатьох наукових напрацювань, «Magnetic mounting systems for museums and cultural institutions» науковиці Гвен Спайсер, присвячена експозиційним засобам з використанням магнітів у музейній практиці [13]. Відзначимо також новітні напрями у сфері виготовлення експозиційних засобів — запобігання загрозі сейсмічної активності та використання технологій 3D [14].

У публікаціях українських дослідників тему експозиційних засобів було розглянуто здебільшого дотично. Стаття кандидата архітектури, професора Леоніда Прибеги «Музеефікація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини. Методологічний аспект» становить інтерес для цього дослідження, оскільки розкриває поняття музеефікації, зокрема, і як захід, метою якого є приведення пам'ятки в експозиційний стан [15]. Робота

кандидата історичних наук, доцента Надії Барановської «Експозиційна робота у діяльності музею» висвітлює принципи експозиції, проте тема експозиційних засобів виходить за межі зазначеного дослідження [16].

Мета статті полягає в дослідженні ролі експозиційних засобів відреставрованих предметів у музейному просторі на прикладі археологічних пам'яток декоративно-ужиткового мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Ложемент слугує для фіксації предмета з метою експозиції або збереження. Пам'ятки, що перебували в аварійному стані або були збережені частково до проведення реставраційно-консерваційних заходів, потребують нестандартного підходу в експонуванні. Виготовлення експозиційних засобів для таких предметів супроводжується прискіпливим добром оптимальних конструктивних рішень та матеріалів, що здатні забезпечити надійну фіксацію, гарну збереженість та естетичність пам'яток. Експозиційний засіб, або ложемент, задає ракурс експонування, фактуру, тон та колір тла, що суттєво позначається на сприйнятті пам'ятки. Таким чином, проектування експозиційного засобу долучається до розкриття інформативного потенціалу експоната.

Розглянемо детальніше наукове підґрунтя вищезазначеного. Пам'ятка як предмет матеріальної та духовної культури минулого розглядається у своїх найрізноманітніших значеннях: науковому, історичному, художньому, культурному та інших [17, с. 44]. Австрійський історик мистецтва А. Рігель у своєму есе «Сучасний культ пам'яток: його характер та походження» (1903) обґрунтував приналежність буденних предметів вжитку старовини до пам'яток, що мають, окрім історичного, ще й художнє значення як неповторні носії свідчень про минуле [18, с. 2]. В парадигмі одного з найвпливовіших теоретиків реставрації середини ХХ століття та сьогодення Ч. Бранді тільки ті предмети, що викликають усвідомлення винятковості, є творами мистецтва, яким властива історична та естетична двоїстість. Тож, попри доволі універсалізований стиль наукового викладу, в дослідницькому полі Ч. Бранді основну увагу приділено творам образотворчого мистецтва, тоді як види пам'яток, що не є творами мистецтва за критерієм усвідомлення винятковості, опинилися поза уявленням про автентичність [19, с. 7-8]. Португальська дослідниця Е. Фаргозо специфікує положення теорії реставрації Ч. Бранді для пам'яток з археологічного металу та

відзначає важливість виявлення інформативності пам'ятки [20, с. 8]. Цей складник пам'ятки також було відзначено в статті «Експозиційна робота у діяльності музею» кандидата історичних наук, доцента Н. Барановської: «Музейний предмет має великий інформаційний і комунікаційний потенціал» [16, с. 3]. Архітектор-реставратор, кандидат архітектури, професор Леонід Прибега визначає сутність музеєфікації «через осмислення пам'ятки як документального свідчення історичного минулого і водночас твору мистецтва, її матеріальних складових, що є хранителями певної історико-культурної інформації» [15].

Слід відзначити, що наукова реставрація дещо обмежена у виявленні інформативності пам'ятки через заборону створення нової художньої цінності: «реставрація має бути спрямована на відновлення потенційної єдності твору мистецтва, поки вона може бути досягнута без створення художньої або історичної підробки і без видалення всіх слідів, які твір мистецтва набув впродовж усього часу побутування» [21, с. 17–18]. Підкреслення самотності твору, не вдаючись до створення нової художньої цінності, є тим етичним прагненням, що об'єднує реставраційну теорію та виготовлення експозиційних засобів.

Перейдемо до висвітлення результатів практичної роботи випускників освітніх програм «Реставрація скульптури та творів декоративно-ужиткового мистецтва» рівнів «бакалавр» та «магістр» Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури 2023-го року за цим напрямом. У реставраційній та науковій роботі, що студенти їх виконують під час підготовки до захисту дипломної роботи, виготовлення експозиційних засобів має вкрай незначний обсяг. Щоб детальніше висвітлити тему дослідження, результати реставраційних та наукових здобутків випускників буде згадано лише частково.

Розглянемо реалізацію двох тенденцій експозиційної діяльності. Тенденція до використання простих геометричних форм та мінімалістичної художньої мови в експозиційній практиці втілюється у використанні прозорих матеріалів. Поліакрилат, який також називають акрилом або оргсклом, є досить інертним матеріалом, що підтверджує інформація з глосарія хімічних термінів: «Такі полімери звичайно стійкі до дії води, розбавлених водних розчинів лугів, кислот, але нестійкі до концентрованої оцтової кислоти, фенолів» [22, с. 382]. Полімери, на кшталт поліакрилату, полістиролу та полікарбонату, є термопластами. Властивість термопластів до

формування зумовлює універсальність їх застосування: «такі полімери розм'якшуються або топляться при нагріванні і знову затвердівають при охолодженні» [22, с. 530].

Для забезпечення надійної фіксації та рівномірного розподілу навантаження на еполети здобувач Г. Клименко виготовив відповідний експозиційний засіб. Упори у вигляді смуг було сформовано термічним шляхом з використанням технічного фену. Упори було змонтовано на попередньо виготовлену конструкцію з аналогічного матеріалу прозорим контактним клеєм Prof crystal. Достатня інертність та відносна піддатливість до формування зумовлює використання поліакрилату для виготовлення ложементів. Під час виготовлення експозиційних засобів для формування поліакрилату також послуговуються двобічною формою та вакуумним формуванням [23].

Комплекс реставраційно-консерваційних робіт над археологічною пам'яткою «Підвіски» з комплексу прикрас Київської культури було проведено з повагою до автентичності пам'ятки та слідів побутування, які проявилися в цій реставрації. Ступінь мінералізації металевого ядра не дав змоги реставраторці виправити деформації, і саме тому було виготовлено ложемент з урахуванням особливої конфігурації пам'ятки. Для виготовлення ложемента було вибрано поліакрилат, що є доволі універсальним матеріалом, оскільки може бути оброблений шляхом пиляння як вручну, так і за допомогою спеціального інструмента. Проте ручне виготовлення фігурного ложемента зі складним абрисом потребує високої майстерності та тендітного відчуття матеріалу. З метою фіксації фрагментованих підвісок із комплексу прикрас здобувачка С. Закусило виготовила ложемент, який повторює силует пам'ятки (іл. 1). Попри конструктивну складність ложемента, що зумовлена конфігурацією пам'ятки, експонат створює органічне та гармонійне враження. Вся робота з криволінійного розпилу листового поліакрилату виконана ручним лобзиком.

Іл. 1. Підвіски (комплекс прикрас). Київська культура (?). Сплав на основі міді, литво. XII–XIII ст. (?). [Світлина І. Ластовкіної]

Пам'ятка «Казанок» — посудина, що виготовлена зі сплаву на основі міді та чорного металу, перебувала в аварійному стані до проведення реставраційно-консерваційних робіт. Предмет був вкритий пило-брудовими та корозійними нашаруваннями. Через вкрай малу товщину стінок посудини (подекуди менше одного міліметра), суттєві втрати та великі ділянки розривів пам'ятка мала високий ризик розфрагментування. Значний обсяг реставраційних робіт було спрямовано на профілактичне зміцнення предмета підведенням дублюючої основи. Оскільки суттєвий розрив ділянки виключав можливість експонувати посудину з опорою на денце, здобувачка П. Руда спроектувала та виготовила експозиційний засіб з урахуванням відповідних потреб. Також відзначимо, що експонування творів із металу з використанням металевих кріплень має враховувати ризики контактної корозії. Для фіксації конструктивних елементів експозиційного засобу було використано прозорі пластикові гвинти для уникнення кородування (іл. 2). Необхідність такого способу експонування зумовлена частковим відфрагментуванням денця. У результаті пам'ятку можна зберігати та експонувати без ризику збільшення ділянки розриву денця й кородування пам'ятки.

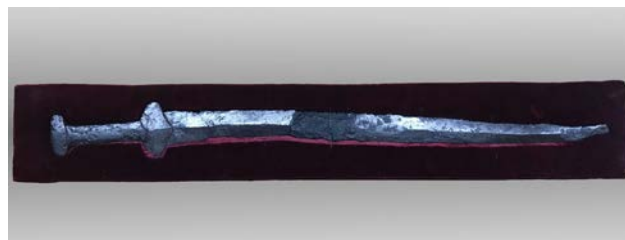
Іл. 2. Казанок. Візантія (візантійське лекало) (?). Сплав на основі міді, сплав на основі заліза, кування. V–IX ст. (?). [Світлина І. Ластовкіної]

Відносна піддатливість до формування й механічної обробки, оптимальні хімічні властивості та нейтральний, прозорий колір є факторами, що зумовлюють тенденцію до використання подібних матеріалів. Проте такі полімери досить крихкі і тому не завжди доречні у виготовленні ложементів для об'ємних і важких предметів.

Окрім того, в окремих випадках залучення індивідуально підібраних матеріалів,

що доречно підкреслюють пам'ятку, є надзвичайно вдалим рішенням. Як приклад реалізації іншої експозиційної тенденції розглянемо експонування пам'яток із чорного металу. Здобувачка І. Розенберг виготовила ложемент для меча з бронзовою бутероллю, використовуючи пінополістирол та синтетичну тканину. Пінополістиролу було надано відповідну форму за допомогою лез різного розміру. Після розкrojовання тканину змонтували на попередньо виготовлений ложемент із пінополістиролу, використовуючи аерозольний клей-спрей.

Для експонування скіфського акінака здобувач С. Кучеров виготовив ложемент, використовуючи аналогічне рішення. Під час проведення реставрації археологічного металу, особливо зі сплаву на основі заліза, ступінь корозійних нашарувань спотворює поверхню предмета в окремих випадках настільки, що точна ідентифікація пам'ятки можлива лише після виконання розкриття авторської поверхні від товстого шару корозійних нашарувань. Проте саме корозійне нашарування може бути розглянуте як частина історії пам'ятки, що теж потребує збереження в означених межах. На поверхні скіфського акінака було збережено нерозкрити ділянку пам'ятки, що була стабілізована та відповідно законсервована для уникнення появи рецидивних продуктів корозії. Конфігурація ложемента передбачає експонування нерозкритої ділянки металу, збереженої для інформативності (іл. 3).

Іл. 3. Скіфський акінак. Скіфська культура (?). Сплав на основі заліза, кування. V–IV ст. до н. е. (?). [Світлина І. Ластовкіної]

Головні висновки й перспективи використання результатів дослідження. Виготовлення експозиційних засобів є важливим напрямом музейної діяльності, що впливає на збереження та сприйняття твору. Розгляд експозиційної практики у світлі реставраційної теорії наголошує на піднесенні насамперед художньої цінності пам'ятки. У дослідженні було відзначено ключові властивості термопластичних полімерів для виготовлення експозиційних засобів та ложементів. Наведено експозиційні рішення

випускників відділення реставрації декоративно-ужиткового мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Висвітлення практичного аспекту такого спрямування може бути використано під час

підготовки майбутніх виставок. Враховуючи бурхливий темп розвитку та розгалуженість цього напрямку, дослідження теми виготовлення експозиційних засобів в українській музейній практиці має бути інтенсифіковано.

Список використаних джерел

1. Logement. *Dict.com*. URL: <https://www.dict.com/%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%83%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8/logement> (дата звернення: 13.10.2023).
2. Ложе. *Словник української мови online. Томи 1-13 (А-Покірно)*. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=48274&page=1523> (дата звернення: 13.10.2023).
3. Mount. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/mount> (дата звернення: 13.10.2023).
4. Mount maker. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Mount_maker. Дата публікації: 2022. 03.01. (дата звернення: 13.10.2023).
5. *Sanders Museum Services*. URL: <http://www.museumservices.com/jobs.htm> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Uhler S., Farrar B., Lowry M. Introduction. Mountmaking Special Issue. *Journal of the American Institute for Conservation*. 2012. Vol. 51 (1). P. 1. *AIC Wiki*. URL: https://www.conservations-wiki.com/w/images/a/aa/JAIC_V51_No1_FrontMatter.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
7. Mountmaking for exhibition and display. *Artifacts Conservation Services*. URL: <https://www.artifactsconservation.co.uk/mountmaking-exhibition-installation> (дата звернення: 20.08.2023).
8. International Mountmakers Forum. *IMF*. URL: <https://www.mountmakersforum.net/materials>. Дата публікації: 2023. (дата звернення: 20.08.2023).
9. Flecker L. *A Practical Guide to Costume Mounting / Victoria and Albert Museum*. London : Elsevier, 2007. 259 p.
10. Farrar B., Maish J., Schiro M. A Preliminary Review of Some Alternatives to PhillySeal R Epoxy for Conservation and Mountmaking. *WAAC Newsletter*. 2009. Vol. 31. № 1. С. 11–15. URL: <https://cool.culturalheritage.org/waac/wn/wn31/wn31-1/wn31-103.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Category: Mounts & Mountmaking. *AIC Wiki*. URL: [https://www.conservations-wiki.com/wiki/Category:Mounts & Mountmaking#Articles_and_Links](https://www.conservations-wiki.com/wiki/Category:Mounts_%26_Mountmaking#Articles_and_Links). Дата публікації: 2023. 23 черв. (дата звернення: 20.08.2023).
12. Choy S., Jell P., Seston S. Creating a mountmaking house-style and supporting training course at The British Museum. The 6th International Mountmakers Forum, September 25-27, 2018. *International Mountmakers Forum*. URL: https://www.conservations-wiki.com/w/images/d/d4/Shelley_Seston-Creating_a_mountmaking_house-style_and_supporting_v2.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
13. Spicer G. *Magnetic Mounting Systems for Museums and Cultural Institutions*. Spicer Art Books, 2019. 402 p.
14. Farrar B. Exploring Computer Modeling Analysis for Seismic Mount Designs. The 3th International Mountmakers Forum, 2012. *International Mountmakers Forum*. URL: https://www.conservations-wiki.com/w/images/9/93/Farrar_-_Exploring_Computer_Modeling_Analysis_for_Seismic_Mount_Designs.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
15. Прибега Л. Музеефікація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини. Методологічний аспект. *Українська академія мистецтва : дослідн. та наук.-метод. пр.* 2012. № 19. С. 159–166. URL: <https://naoma-science.kiev.ua/index.php/journal/issue/view/6/19-2012-pdf> (дата звернення: 22.08.2023).
16. Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2 (1). P. 13–17. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranovska_Nadiia/Ekspozytsiina_robota_u_diiialnosti_muzeiu.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
17. *Енциклопедія історії України / ред.: В. А. Смолій*. Київ : Наук. думка, 2011. Т. 8 : Па-Прик. 520 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000754 (дата звернення: 20.08.2023).
18. Riegl, A. The modern cult of monuments: its character and origin / Trans. K. W. Forster and D. Ghirardo. *Oppositions*. 1982. №. 25. P. 21–51. URL: <https://courseworks2.columbia.edu/courses/10532/files/579062/preview?verifier=MgAAgAMWmMdYXLjupF7bUH6MZbzuQaOef80wbkQw> (дата звернення: 20.08.2023).

19. Vicas S. M. “Who is Afraid of Cesare Brandi?” Personal reflections on the Teoria del restauro. *CeROArt : Conservation, Exposition, Restauration d'Objets d'Art*. 2015. P. 2–12. URL: <https://doi.org/10.4000/ceroart.4653> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Fragoso E. Ethical Issues in archaeological conservation: the case of metals. *Book of Proceedings of the meeting Interaction scientists-conservators: meeting on “Theory and Practice in Conservation” Eu-ARTECH*, 2006. 17 p. URL: https://www.academia.edu/3337760/Ethical_Issues_in_archaeological_conservation_the_case_of_metals (дата звернення: 20.08.2023).
21. Brandi C. Restoration. Theory and practice / edit. G. Basile. Palermo : AISAR Editore, 2015. 248 с. URL: <http://www.aisarweb.com/images/ebooks/brandi-restoration-theory-and-practice.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Опейда Й., Швайка О. Глосарій термінів з хімії : Глосарій. Донецьк, 2008. 738 с. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/79/Opeida_Shvaika_Glossary_of_chemistry_terms.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
23. Williams J. A shop-built vacuum press for forming thermoplastic mounts. *International Mountmakers Forum*. URL: https://www.mountmakersforum.net/_files/ugd/029a20_8b2ffca24e164b069ff9355c2b648598.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

References

1. Logement. *Dict.com*. <https://www.dict.com/%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%83%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8/logement> [in French].
2. Loje [Mount]. *Slovník ukrajskoi movy online* [Dictionary of the Ukrainian language online]. (T. 1–13). <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=48274&page=1523> [in Ukrainian].
3. Mount. *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/mount> [in English].
4. Mount maker. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Mount_maker [in English].
5. Sanders Museum Services. <http://www.museumservices.com/jobs.htm> [in English].
6. Uhlir, S., Farrar, B & Lowry, M. (2012). Introduction. Mountmaking Special Issue. *Journal of the american institute for conservation*, 51 (1), 1. *AIC Wiki*. https://www.conservation-wiki.com/w/images/a/aa/JAIC_V51_No1_FrontMatter.pdf [in English].
7. Mountmaking for exhibition and display. *Artifacts conservation services*. <https://www.artefactsconservation.co.uk/mountmaking-exhibition-installation> [in English].
8. International Mountmakers Forum. <https://www.mountmakersforum.net/materials> [in English].
9. Flecker, L. (2007). *A Practical Guide to Costume Mounting*. London : Elsevier [in English].
10. Farrar, B., Miash, J., & Schiro, M. (2009). A Preliminary Review of Some Alternatives to PhillySeal R Epoxy for Conservation and Mountmaking. *Western Association for art Conservation*, 31(1), 11–15 [in English]. <https://cool.culturalheritage.org/waac/wn/wn31/wn31-1/wn31-103.pdf>
11. Category: Mounts & Mountmaking (2023, 23 June). *AIC Wiki*. https://www.conservation-wiki.com/wiki/Category:Mounts_%26_Mountmaking#Articles_and_Links [in English].
12. Choy, S., Jell, P., & Seston, S. (2018, September 25–27). Creating a mountmaking house-style and supporting training course at The British Museum. The 6th International Mountmakers Forum. *International Mountmakers Forum*. https://www.conservation-wiki.com/w/images/d/d4/Shelley_Seston-Creating_a_mountmaking_house-style_and_supporting_v2.pdf [in English].
13. Spicer, G. (2019). *Magnetic Mounting Systems for Museums and Cultural Institutions*. Spicer Art Books [in English].
14. Farrar, B. (2012). Exploring Computer Modeling Analysis for Seismic Mount Designs. The 3th International Mountmakers Forum, 2012. *International Mountmakers Forum*. https://www.conservation-wiki.com/w/images/9/93/Farrar_-_Exploring_Computer_Modeling_Analysis_for_Seismic_Mount_Designs.pdf [in English].
15. Prybega, L. (2012). Muzeefikacia obektiv arhitekturno-mistobudivnoi spadshyny [Museification of objects of architectural and urban planning heritage]. *Ukrainska akademiya mystectva : doslidn. ta nauk.-metod. pr.* [National Academy of Visual Arts and Architecture. Research and methodological works], 19, 159–166. <https://naoma-science.kiev.ua/index.php/journal/issue/view/6/19-2012-pdf> [in Ukrainian].
16. Baranovska, N. (2015). Ekspozyciyna robota u diyalnosti muzeyu [Expositional work in the activity of the museum]. *Historical and Cultural Studies*, 2 (1), 13–17 https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranovska_Nadiia/Ekspozytsiina_robota_u_diialnosti_muzeiu.pdf [in Ukrainian].
17. Smoliiy, V. (Red.) (2011). *Encyklopedia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the history of Ukraine]. (Vol. 8, 520). Kyiv : Naukova dumka. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=F&S21STR=ukr0000754 [in Ukrainian].

18. Riegl, A. (1982). The modern cult of monuments: its character and origin / Trans. K. W. Forster and D. Ghirardo. *Oppositions*, 25, 21–51. <https://courseworks2.columbia.edu/courses/10532/files/579062/preview?verifier=MgAAgAMWmMdYXLjupF7bUH6MZbzuQaOef80wbkQw> [in English].
19. Vicas, S. M. (2015). "Who is Afraid of Cesare Brandi?" Personal reflections on the Teoria del restauro. *CeROArt : Conservation, Exposition, Restauration d'Objets d'Art*, 2–12. DOI: 10.4000/ceroart.4653 [in English].
20. Fragoso, E. (2006). Ethical Issues in archaeological conservation: the case of metals. *Book of Proceedings of the Meeting Interaction Scientists-Conservators: Meeting on "Theory and Practice in Conservation" Eu-ARTECH*. https://www.academia.edu/3337760/Ethical_Issues_in_archaeological_conservation_the_case_of_metals [in English].
21. Brandi, C. (2015) *Restoration theory and practice*. Basile G. (Edit.). Palermo: Aisar Editor <http://www.aisarweb.com/images/ebooks/brandi-restoration-theory-and-practice.pdf> [in English].
22. Opeyda, J., & Shvaika, O. (2008). Glosarii terminiv z himii [Glossary of chemistry terms] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/79/Opeida_Shvaika_Glossary_of_chemistry_terms.pdf [in Ukrainian].
23. Williams, J. (2016). A Shop-Built Vacuum Press for Forming Thermoplastic Mounts. *International Mountmakers Forum*. https://www.mountmakersforum.net/_files/ugd/029a20_8b2ffca24e164b069ff9355c2b648598.pdf [in English].

Подано до редакції 03.09.2023